

Biannual Journal of
Metaphysical Investigations,
Vol.5, No. 10, Fall & Winter 2024-
2025, pp 421-445

Ontological Analysis of the Distinction between Understanding and Knowledge¹

Ramazan Mahdavi Azadboni²

Since the time of Plato and Aristotle, philosophers have debated the possibility of knowledge and its essential nature, often in response to skeptics who denied its attainability. The central issue in these discussions has been identifying the key components of knowledge. The traditional view, rooted in Plato's thought, defines knowledge as "justified true belief." While this perspective dominated Western epistemology from ancient Greece until the 20th century, some scholars have argued that knowledge alone is insufficient to capture the full range of human cognitive capabilities. Instead, they have emphasized the concept of "understanding."

This study aims to differentiate understanding from knowledge, presenting them as distinct cognitive capacities that address different aspects of human curiosity and intellectual engagement. Using a descriptive-analytical method with a critical approach, the research demonstrates that understanding is neither equivalent to knowledge nor a subset of it. The key argument is that, ontologically, understanding is non-transferable, whereas knowledge is transferable.

Keywords: knowledge, understanding, epistemology, ontology.

¹ . **Research Paper**, Received: 26/11/2024; Confirmed: 5/1/2025.

² . Associate Professor of Islamic Philosophy and Theology Department, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (r.mahdavi@umz.ac.ir).

Introduction

A central question in epistemology concerns the fundamental components of knowledge. In response to skepticism about the possibility of acquiring knowledge (Satce, 1385, 111), Plato and Aristotle explored the characteristics that transform mere opinions into knowledge. In *Theaetetus*, Plato defined knowledge as a "justified true belief" (Plato, 1928, *Theaetetus*, 405), a definition that remained influential until the early 20th century. However, during the 20th century, this traditional view faced significant critique.

Aristotle identified three essential conditions for converting an opinion into knowledge: belief, truth, and justification. Each of these elements is necessary, and together, they are sufficient to claim knowledge. While much of traditional epistemology has focused on defining justification and truth, foundationalism (Mahdavi Azadboni, 2016, 43) and correspondence theory (Cornor, 1982, 168) have played a significant role in shaping these discussions.

A major turning point in epistemology came with Edmund Gettier's short but impactful paper (Gettier, 1961, 121), which challenged the adequacy of the "justified true belief" model. In response, some philosophers attempted to preserve the traditional conception of knowledge by refining the conditions of justification and truth, while others rejected the correspondence theory altogether (Rorty, 2002, 204). This shift led some to advocate for a naturalized epistemology, likening knowledge to a scientific discipline (Quine, 2004, 29), while others highlighted the limitations of knowledge in addressing human cognitive capacities and instead emphasized the importance of understanding.

Are knowledge and understanding the same, or do they fulfill distinct cognitive functions? This study seeks to address this question by examining the ontological role of understanding. Through a descriptive-analytical method with a critical approach, the research explores how understanding differs from knowledge and why it plays a unique role in human cognition.

Discussion

Historically, the concept of understanding has received varying degrees of attention in philosophical discourse. Analyzing the Greek term *episteme* provides insight into this issue, as it forms the root of "epistemology," a key philosophical domain. Traditionally, *episteme* has been equated with knowledge, but more recent scholarship has suggested that "understanding" may be a more accurate translation (Grimm, 2021). Nevertheless, in the

Western philosophical tradition, the translation of *episteme* as "knowledge" has remained dominant.

Epistemologists generally recognize understanding as an important concept, though it has often been overshadowed by knowledge. However, it is possible to have knowledge without necessarily possessing understanding. Zagzebski argues that understanding has a broad meaning and diverse applications, including literature and the philosophy of language (Zagzebski, 2009, 141). Consequently, distinguishing between different types of understanding is crucial to avoid conceptual confusion (Longworth, 2008, 50).

Reflecting on human cognitive tendencies reveals that understanding and knowledge represent distinct cognitive functions. While knowledge primarily concerns the possession of true and justified information, understanding entails a deeper, more integrative cognitive process. Understanding represents a higher-level cognitive ability, addressing a fundamental human need for coherence and meaning. Unlike knowledge, which can be transferred from one individual to another, understanding is inherently non-transferable.

Some philosophers, such as Rigg and Zagzebski, argue that understanding holds a superior cognitive status to knowledge. This claim is based on the premise that understanding involves a level of cognitive engagement that knowledge does not. When we seek understanding, we do not concern ourselves with trivial or disconnected facts; instead, understanding represents a deeper cognitive pursuit that prioritizes meaningful connections and coherence.

Conclusion

While knowledge—defined through truth and justification—remains central to epistemology, it does not fully capture the breadth of human cognitive capacities. Understanding, as a distinct epistemic category, plays a crucial role in human cognition. Unlike knowledge, which is transferable, understanding is inherently non-transferable, reflecting its unique ontological status. Recognizing this distinction suggests that epistemology must account for understanding as an essential and separate component of human cognition.

References

- Aristotle. *The Works of Aristotle*, Vol. & *Metaphysics*, trans. W. D. Ross, Oxford: Clarendon Press, 1924.
- Baker, L. R. (2003). "Third-Person Understanding" in A. Sanford (Ed.), *the Nature and Limits of Human Understanding*. London: Continuum.
- Burnyeat, Myles F. (1980). "Socrates and the Jury: Paradoxes in Plato's Distinction Between Knowledge and True Belief." *Proceedings of the Aristotelian Society Supplement*, 54, 173–191.
- Carter, J. Adam, and Emma Gordon (1982). "Objectual Understanding and the Value Problem." *American Philosophical Quarterly*.
- Cornnorr, D. S. *Introduction to the Theory of Knowledge*. Harvester Press.
- Gettier, Edmund (1963). "Is Justified True Belief Knowledge?" *Analysis*, 23, 121-123.
- Grimm, Stephen (2006). "Is Understanding a Species of Knowledge?" *British Journal of Philosophy of Science*, 57, 515–535.
- Grimm, Stephen (2021). "Understanding." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2021 Edition), Edward Zalta (Ed.).
- Longworth, Guy (2008). "Linguistic Understanding and Knowledge." *Philosophy Compass*, 3(5), 1095-1115.
- Mahdavi Azadboni, R. (2016). "Foundationalism and the Justification of Knowledge." *Philosophical Studies*, 43.
- Quine, W. V. (2004). *Epistemology Naturalized*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rorty, Richard (2002). *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Zagzebski, Linda (2009). "On Epistemology and Understanding." *Metaphilosophy*, 40(2), 141-157.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل هستی‌شناختی پیرامون تمایز فهم و معرفت^۱

رمضان مهدوی آزادبنی^۲

چکیده

از زمان افلاطون و ارسطو، تلاش‌هایی درباره امکان معرفت و بیان چیستی آن در مقابل منکران امکان کسب معرفت آغاز شده بود. مسأله محوری در این رابطه، یافتن عناصر سازنده معرفت بود و تصویر سنتی درباره چیستی آن با توجه به ریشه افلاطونی آن بیان می‌کند که معرفت عبارت است از «باور صادق موجه». در حالی که از یونان باستان تا قرن بیستم تصویر یاد شده درباره چیستی معرفت در معرفت‌شناسی فلسفه غرب رایج بود، اما برخی نیز در برابر واژه «معرفت» به واژه «فهم» توجه نموده و معرفت را برای پاسخ به ظرفیت و توانمندی‌های شناختی انسان ناکافی در نظر گرفتند و به جای آن بر فهم تأکید نمودند. هدف پژوهش حاضر پرداختن به تمایز فهم و معرفت به عنوان دو ظرفیت متفاوت در پاسخ‌گویی به ظرفیت و کنجکاوی‌های شناختی انسان است. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و با رویکرد انتقادی انجام گردیده و نتیجه به دست آمده نشان می‌دهد که فهم نه مساوی با معرفت است و نه قسمی از آن. نویسنده تلاش می‌کند، تا با تکیه بر خصیصه هستی‌شناختی استدلال نماید که فهم در مغایرت با معرفت که انتقال‌پذیر است، انتقال‌ناپذیر است.

۱. مقاله پژوهشی، تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۹/۶ تاریخ تایید علمی: ۱۴۰۳/۱۰/۱۶.

۲. دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران، (r.mahdavi@umz.ac.ir).

کلید واژگان: معرفت، فهم، معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی.

۱. مقدمه

چیستی معرفت (knowledge) و منابع و امکان آن در زمره مهم‌ترین پرسش‌هایی است که پرده از کنجکاوای‌های انسان درباره خود معرفت برمی‌دارد. یکی از پرسش‌های محوری درباره چیستی معرفت این است که عناصر سازنده معرفت چیست؟ افلاطون و ارسطو در یونان باستان در پاسخ به کسانی که در امکان کسب معرفت تشکیک کرده‌اند (استیس، ۱۳۸۵، ص ۱۱۱) این پرسش را بیان نمودند که چه خصیصه یا ویژگی‌هایی می‌تواند آراء و نظرهای ما را به معرفت تبدیل سازد. در پاسخ به این پرسش، افلاطون در رساله تئائتوس (افلاطون، ۱۹۲۸، ص ۴۰۵) بیان نمود که معرفت عبارت است از باور صادق موجه. این تعریف درباره چیستی معرفت تا اوایل قرن بیستم نفوذ مستمر و مؤثری داشته است؛ اما با ظهور قرن بیستم رویکردهای انتقادی درباره این تعریف ظاهر گشت. در اندیشه ارسطو برای تبدیل شدن رأی و نظر به معرفت سه شرط باور، صدق و توجیه وجود دارند که هر یک به تنهایی ضروری و در کنار یکدیگر برای ادعای داشتن معرفت کافی هستند. گرچه بیان چیستی توجیه و صدق، بخش مهمی از دل‌مشغولی‌های معرفت‌شناسان سنتی بود و در این رابطه نظریه‌های متنوعی مطرح گردید. با وجود این نقش نظریه مبناگرایی (مهدوی آزادبنی، ۱۳۹۵، ص ۴۳) به‌عنوان دیدگاهی در بیان چیستی توجیه و نقش نظریه مطابقت (Cornnor, 1982, p168) به‌عنوان دیدگاهی در بیان چیستی صدق نمی‌توان نادیده گرفت. در این میان نقش متفکران قرن بیستم و ظهور رویکردهای انتقادی بر ضد تعریف افلاطونی درباره چیستی معرفت به‌ویژه با طرح مقاله کوتاه ادموند گتیه (Getteier, 1961, p121) بسیار محوری است. حاصل انتقادات به تصویر سنتی درباره معرفت، گرچه سبب ظهور نظریه‌هایی با رویکرد حفظ تصویر سنتی درباره معرفت از طریق بازسازی نظریه‌ها درباره دو شرط توجیه و صدق شد؛ اما در این میان برخی نظریه‌ها تلاش کردند تا تصویر سنتی درباره شناخت در

معرفت‌شناسی را ناکافی دانسته و بر ضد نظریهٔ مطابقت موضع‌گیری نمایند. Rorty, 2002, (p204) در نتیجه برخی از تبدیل معرفت‌شناسی به علمی همانند علوم طبیعی و طبیعی‌انگاری معرفت (Quine, 2004, p29) و عده‌ای نیز از ناکافی بودن معرفت در پاسخ به ظرفیت‌های شناختی انسان و ارضای کنجکاوی‌های شناختی او سخن گفته و بر نقش محوری فهم (understanding) توجه و تأکید نمودند. آیا فهم و معرفت امر واحدی هستند یا فهم مغایر از معرفت است و هر یک ظرفیت‌های شناختی مجزایی را پاسخگو هستند؟ در پژوهش حاضر هدف پرداختن به مسأله یاد شده است و تلاش می‌شود با روش توصیفی – تحلیلی با رویکرد انتقادی ضمن نشان دادن مغایرت فهم و معرفت، نقش محوری هستی‌شناختی در نظرگرفتن فهم مورد بررسی قرار گیرد. نتیجهٔ پژوهش آشکار می‌سازد که خصیصهٔ انتقال-ناپذیری فهم، معلول ویژگی هستی‌شناختی بودن آن است. علی‌رغم اینکه در تصویر سنتی معرفت نقش محوری دارد؛ اما با وجود این، فیلسوفان در برخی دوره‌ها بحث دربارهٔ فهم را مورد توجه قرار دادند و تأمل در آثار نگاشته شده در این زمینه آشکار می‌سازد، در سال‌های اخیر پژوهشگران به تمایز فهم و معرفت (knowledge) علاقه نشان داده‌اند و چستی فهم و رابطهٔ آن با معرفت را مورد بررسی قرار داده‌اند. اما با جستجو در آثار داخلی آشکار می‌شود، ظاهراً تاکنون مقاله‌ای در زمینه مسأله یاد شده ارائه نگردید یا بدان دسترسی نداشته‌ام. ویژگی پژوهش حاضر این است که نویسنده ضمن پرداختن به مغایرت فهم و معرفت به خاستگاه هستی‌شناختی فهم توجه نموده و نقش محوری خصیصهٔ مذکور را در انتقال‌پذیری و انتقال‌ناپذیری آن مورد بررسی قرار داده‌است.

۲. پیشینهٔ مغایرت فهم و معرفت

از نظر پیشینهٔ تاریخی لازم به یادآوری است که مفهوم فهم در برخی از دوره‌های تاریخی یکی از موضوعات مهم در مباحث فلسفی بود و در برخی دوره‌ها نیز دارای چنین اهمیتی نبود. توجه به واژه یونانی episteme در این رابطه برای روشن شدن این مسأله مفید است.

واژه یاد شده در واقع ریشه اصطلاح epistemology است که بر یکی از حوزه‌های مهم فلسفه، یعنی معرفت‌شناسی دلالت دارد. آنچه میان معرفت‌شناسان رایج است این واژه را برابر با معرفت می‌دانند. بعد از دهه‌ها این دیدگاه مطرح شد که ترجمه مناسب‌تر برای واژه یونانی episteme کلمه understanding است (Grimm, 2021). با وجود این، به‌طور کلی در سنت فلسفی غرب ترجمه واژه یونانی یاد شده به معرفت رایج گردید. با ملاحظه این امر، مشاهده گرایش برای احیای مفهوم فهم به‌عنوان یک موضوع مهم برای پژوهش‌های فلسفی کسی را شگفت‌زده نمی‌سازد؛ چرا که بررسی چگونگی روابط میان امور، بخشی از تمایلات درونی انسان‌ها است. از این رو گرچه مفهوم «فهم» با وجود ارزش معرفتی زیاد در برخی دوره‌ها مانند عصر جدید به نفع نظریه‌پردازی درباره «معرفت» و مفاهیم مرتبط به آن مانند «توجیه» و «عقلانیت» مورد غفلت قرار گرفته است؛ اما در پایان قرن بیستم به‌عنوان محوری‌ترین علاقه فیلسوفان دوباره ظاهر گشت و این گرایش که فهم و نه معرفت، هدف شناختی اصلی انسان است مورد استقبال قرار گرفت.

۳. اصطلاح‌شناسی فهم

چنانچه در بخش مقدمه بیان شد، مقاله پیش‌رو، تلاشی است در آشکار ساختن تمایز معرفت و فهم و نشان دادن این مسأله که فهم بر ظرفیت شناختی متفاوت و برتری نزد معرفت‌شناسان دلالت دارد. در این رابطه قبل از پرداختن به تمایزات میان این دو مفهوم شناختی، در این قسمت شرحی از مفهوم فهم و معرفت ارائه می‌گردد. تعریف «باور صادق موجه» درباره معرفت از زمان افلاطون تا اوائل قرن بیستم مورد توجه معرفت‌شناسان قرار داشت، گرچه از دوره مذکور دستخوش تغییرات مختلف قرار گرفته است. مفهوم فهم در معرفت‌شناسی اغلب نزد معرفت‌شناسان این یک برداشت رایج است که فهم یک مفهوم معرفت‌شناختی است که اگر به اندازه مفهوم معرفت دارای اهمیت نباشد، کمتر از آن دارای اهمیت نیست و منطقاً این احتمال وجود دارد که درباره چیزی دارای معرفت باشیم؛ اما نسبت به آن فاقد

فهم باشیم. زاگزبسکی مفهوم فهم را دارای معنا و کاربرد وسیعی می‌داند که محدود ساختن آن هنگام شرح آن اجتناب‌ناپذیر است. به‌عنوان نمونه فهم خارج از حوزه معرفت‌شناسی مانند ادبیات که مورد علاقه فیلسوفان زبان است نیز بکار می‌رود. (Zagzebski, 2009, p 141) لذا برداشت زبان‌شناختی فهم از برداشت معرفت‌شناختی آن متفاوت است. (Longworth, 2008, p50) از این نظر تمایز اصطلاح‌شناسی مفهوم فهم برای پرهیز از خلط میان انواع فهم مهم است. مراجعه به منابع معرفت‌شناختی تقسیم‌بندی‌های ذیل را درباره فهم نشان می‌دهد:

یکی از انواع فهم موسوم به فهم گزاره‌ای است (Kavanvig, 2003)، که می‌توان آن را به صورت زیر بیان کرد: من می‌فهمم که الف ب است. به‌عنوان نمونه می‌توان این گزاره را در نظر گرفت: علی می‌فهمد که ساعت هشت صبح کلاس دارد. قسم دیگر فهم که مورد علاقه معرفت‌شناسان است، موسوم به فهم چرایی (understanding why) که به صورت زیر قابل بیان است: من می‌فهمم که چرا؟ به‌عنوان نمونه می‌توان گزاره زیر را توجه نمود: من می‌فهمم که چرا خانه در آتش سوخت. نوع دیگر فهم موسوم به فهم عینی (objectual understanding) است که در ارتباط با شیء دیگری نیست و به صورت زیر قابل بیان است: من می‌فهمم که الف به نحوی که الف، در واقع جایگزین مجموعه‌ای از داده‌ها یا موضوعات است (Prichard, 2009, p19).

یکی از مسائل مهم درباره فهم این است که آیا فهم صدق‌محور است و با مفهوم صدق مرتبط است؟ در معرفت‌شناسی این دیدگاه رایج است که معرفت با صدق و حقیقت مرتبط است. لذا وقتی گفته می‌شود مثلاً: علی می‌داند الف، تنها در صورتی علم علی معرفت خواهد بود که الف صادق باشد. حال آیا فهم نیز چنین است؟ اغلب فهم از نوع چرایی را با مفهوم صدق و حقیقت مرتبط می‌دانند. به‌عنوان مثال نمی‌توان ادعا نمود که می‌فهمید چرا الف در حالی که الف صادق نباشد (Hills, 2008, p94). البته هستند معرفت‌شناسانی که فهم از نوع

چرایی را بدون مفهوم صدق و حقیقت بیان می‌کنند (Baker, 2003). از نظر بیکر می‌فهمم چرا، در بردارنده دو عنصر است:

نخست اینکه معرفتی درباره چیزی دارم و دیگر اینکه آنچه را که می‌دانم را معقول سازم. از نظر بیکر معقول‌سازی مستلزم این است که پدیده یا تجربه‌ای برای خود فاعل شناختی معنادار شود. او مورد نقضی را بیان می‌کند که بر اساس آن فردی به وقوع چیزی علم دارد با وجود این برای فهم آن به نظریه کاذبی یا ضعیفی تمسک می‌کند.

رابطه فهم موسوم به فهم عینی با حقیقت نیز خالی از اهمیت نیست و به عنوان یک ویژگی ضروری برای این نوع فهم بیان می‌شود. اما مشکلی که در این رابطه وجود دارد، این است که چگونه می‌توان میان فهم خود و پدیده‌های بیرونی رابطه برقرار نمود.

۴. گرایش‌ات درونی انسان و ظهور ظرفیت‌های شناختی متفاوت

در تمایز میان معرفت (knowledge) و فهم (understanding) با تأمل در گرایش‌ات درونی انسان و نیز نوع عملکرد انسان‌ها در زندگی روزمره آشکار است که فهم در کنار معرفت دو سطح و نوع متفاوت از گرایش‌ات درونی ما را نشان می‌دهند. میل به دانستن از میل با فهمیدن تمایز دارد. گرچه ارسطو به درستی تأکید داشت که انسان ذاتاً طالب دانایی است (Aristotle, 1924, Book:I). فارغ از اینکه شناخت برخی امور برای ما منفعت مادی دارد و برخی چنین منفعتی ندارد، ولی آنچه را که نمی‌توان نادیده گرفت این است که معرفت ارزش ذاتی دارد و این امر ریشه در میل درونی انسان‌ها مبنی بر کنجکاوی دارد. حال در کنار چنین میلی، نوع دیگری از میل در انسان‌ها وجود دارد که در زندگی روزمره خود آن را مشاهده می‌نماییم. آنچه دانشمندان درباره جهان علاقه دارند، فهم جهان است و معلمین نیز علاقه دارند که فهم را به شاگردان خود انتقال دهند. البته با توجه به مطالبی که در این رابطه درباره تمایز فهم و معرفت، در همین مقاله، به عنوان نتیجه آشکار خواهد شد، تعبیر مناسب‌تر انتقال فهم نیست، بلکه رسیدن به مرحله فهم است.

نظر به هستی آدمی و ظرفیت‌ها و توان‌مندی‌هایی که در آن قرار دارد آشکار می‌سازد منشأ بسیاری از علوم و مهارت‌ها ریشه در انسان دارد و پیگیری همین گرایش‌های ذاتی منجر به رشد و توسعه جهان و انسان گردید. از جمله ظرفیت‌ها و توان‌مندی‌ها در وجود انسان کنجکاوی‌های شناختی اوست، به‌نحوی که انسان در رسیدن به معرفت و در واقع برای درک و فهم خویش و جهان هستی بی‌وقفه در تلاش و جستجو است. علومی مانند زیست‌شناسی، جانورشناسی، گیاه‌شناسی، شیمی، فیزیک و بسیاری از علوم دیگر و مهارت‌های تجربی بشر را می‌توان از این منظر ملاحظه نمود. یکی از ظرفیت‌های وجودی انسان جستجو و کنجکاوی درباره خود شناخت و معرفت است. در هر حال از جمله دلایل تمایز فهم و معرفت با نظر به ظرفیت‌های انسان‌شناختی در این نکته قرار دارد که با حصول معرفت، نیاز انسان به فهم منتفی نمی‌گردد و همچنان کنجکاوی انسان در مورد مسأله مورد کنجکاوی شناختی همچنان پابرجا خواهد بود. به‌عنوان مثال شما می‌توانید، آگاه باشید دمای سطح زمین افزایش یافته است، بدون اینکه بفهمید چرا چنین پدیده‌ای رخ داده است؟ ممکن است از طریق فردی یا منبع معتبری آگاه شوید که علت افزایش دمای زمین گازهای گلخانه‌ای است؛ اما از آنجا که شما فهمی در این رابطه ندارید که چگونه تمرکز بر گازهای گلخانه‌ای دمای زمین را افزایش می‌دهد. در واقع شما فاقد فهم نسبت به این پدیده هستید، اگرچه نسبت به آن آگاه هستید و معرفت دارید (Hills, 2101, p 94). نتیجه اینکه تأمل در رفتار انسان آشکار می‌سازد که گرایش به فهم حکایت از میلی متفاوت در انسان دارد که در سطح متفاوتی به دنبال ارضای کنجکاوی‌های شناختی انسان است. به‌عنوان مثال به این نمونه می‌توان توجه نمود: فرض کنیم که از منبع معتبری آگاه شدیم و معرفت پیدا نمودیم که چرا بالا و پایین آمدن جزر و مد، حاصل کشش گرانشی ماه است. در این حال شما معرفت پیدا می‌کنید که چرا جزر و مد بالا و پایین می‌شود، اما این پاسخ، پایان کنجکاوی و پژوهش شما در مورد جزر و مد و بالا و پایین شدن آن نخواهد بود و کنجکاوی‌های شما در این رابطه ارضا

نمی‌شود. چرا که علم داشتن به تنهایی و آگاه شدن به علت یک شیء، برای همه کنجکاوی - های ما کفایت نمی‌کند. ظهور مجدد این دغدغه نسبت به فهم جدای از ریشه درونی آن در وجود انسان، دلایل دیگری می‌تواند داشته باشد که یک دلیل عمده آن می‌تواند این باشد که فیلسوفان قادر نیستند، یافته‌های فلسفی خود را که در ارتباط با علوم تجربی است و یا مرتبط با حوزه‌های دیگر است، با تکیه بر مفهوم معرفت و بدون توجه به مفهوم فهم تشریح نمایند. همین وضعیت درباره جایگاه فهم در معرفت‌شناسی را در فلسفه علم نیز می‌توان مشاهده نمود. یعنی گرچه مفهوم فهم برای مدت‌ها تا پایان قرن بیستم در معرفت‌شناسی مورد غفلت قرار داشت، در فلسفه علم نیز چنین بود و فیلسوف علم همپل سعی کرد تا به اهمیت مفهوم تبیین، توجه دهد و مفهوم فهم را به مفهوم تبیین (explanation) مرتبط سازد. (Hempele, 1965) خلاصه سخن آن است که توجه به فهم در فلسفه احیا گردید و تمرکز معرفت‌شناسی سنتی بر معرفت گزاره‌ای به چالش کشیده شد و گرایش دیگری به وجود آمد که بر اساس آن فهم و نه معرفت هدف شناختی اصلی انسان معرفی می‌شود، هدفی که برابر با خود معرفت است و نه قسمی از آن؛ بلکه فهم در مغایرت با معرفت بر توانمندی و ظرفیت شناختی متفاوت و عمیق‌تری دلالت دارد و بدون تحقق آن پروژه شناختی انسان ناتمام است.

۵. تمایزات ماهوی فهم و معرفت

در قسمت قبل بر تمایز فهم و معرفت با تکیه بر ملاحظات انسان‌شناختی که بر وجود گرایشات متفاوت در وجود انسان دلالت دارد و در نتیجه می‌تواند در پدیدار گشتن علوم متفاوت متناسب با ظرفیت‌ها و توانمندی‌های درونی انسان ایفای نقش نماید، اشاره شد. در این رابطه بیان شد فهم بر توانمندی متفاوتی، که حاکی از نیاز شناختی عمیق‌تری در انسان است دلالت دارد. با وجود این مغایرت میان فهم و معرفت جنبه ذاتی نیز دارد. به عبارت دیگر ماهیت فهم از معرفت، تفاوت دارد؛ یعنی بدون در نظر گرفتن انسان و ظرفیت‌های

موجود در هستی او، که جنبه نسبی یا مقایسه‌ای دارد، می‌توان تمایز و برتری فهم نسبت به معرفت را بیان نمود. از این حیث در بیان تمایز فهم و معرفت، برخی مانند ریگ و زاگزبسکی بر مزیت فهم نسبت به شناخت اشاره می‌نمایند. دلیلی که در دفاع از چنین رویکردی این قبیل متفکران، بیان می‌کنند، قابل توجه است. نخست اینکه تمایز ماهوی میان فهم و معرفت ریشه در این امر دارد که فهم از جایگاه شناختی بالاتری نسبت به معرفت برخوردار است. در نتیجه، در فهم ما به اطلاعات بی‌ارزش علاقه‌ای نشان نمی‌دهیم؛ بلکه فهم ناظر به مرتبه بالاتری از ظرفیت شناختی انسان است که درباره آن چیز بی‌ارزشی وجود ندارد. نکته دیگری که در دفاع از تمایز ماهوی فهم نسبت به معرفت بیان می‌شود، این است که فهم اغلب به معرفت منتهی می‌شود؛ و از این رو فهم ما نسبت به چیزی تضمین‌کننده معرفت ما بدان نیز است؛ اما چنین نسبتی به طور برعکس همواره وجود ندارد و معرفت به چیزی نمی‌تواند فهم ما به آن چیز را تضمین نماید (Wayne, 2003, p 217). به همین دلیل از نظر این گروه از معرفت‌شناسان فهم گزینه مناسب‌تری نسبت به مفهوم معرفت یا مفهوم صدق است. این نکته را نیز می‌توان افزود که اگر معرفت‌شناسی محدود به معرفت و معرفت گزاره‌ای باشد که ناظر به صدق است، در این صورت درباره گزاره‌هایی که موضوع آنها امور عدمی هستند، صدق به معنای اقتباس نظریه مطابقت درباره آنها معنا نخواهد داشت، در نتیجه معرفت‌پذیر نخواهد بود، در حالی که در معرفت‌شناسی فهم، محور این قبیل گزاره‌ها نیز در قلمرو فهم‌پذیری قرار می‌گیرد. دلیل دیگر در نشان دادن تمایز ماهوی میان فهم و معرفت را با تکیه بر مزیت و برتری فهم بر معرفت می‌توان در نظر گرفت. از نظر برخی معرفت‌شناسان مزیت فهم بر معرفت در معرفت‌شناسی، می‌تواند معلول ویژگی درون-گرایانه‌ای باشد که در فهم وجود دارد. از این منظر فهم نه معادل معرفت است و نه قسمی از آن (Grimm, 2006, p 515) به عبارت دیگر گزاره "الف) من می‌فهمم که چرا p" با گزاره "ب) من p را می‌دانم" تفاوت دارد. به عنوان مثال من ممکن است به افزایش دمای سطح

زمین علم داشته باشم، بدون اینکه بفهمم چرا دمای سطح زمین افزایش یافته است. به همین صورت فرزند خردسال من ممکن است، بداند که خانه من به دلیل نقص در سیم‌پیچی ساختمان خانه در آتش سوخته است، با وجود این قادر نباشد، همانند یک متخصص فنی برق کار بفهمد که چرا نقص در سیستم سیم‌پیچی ساختمان خانه سبب سوختن خانه در آتش شده است. چرا که در فهم میل تبیین خواهانه درجه یک و سطح بالاتری وجود دارد که ناظر به توانمندی بیان ادله می‌شود و اغلب در معرفت چنین ویژگی ای وجود ندارد. (Zagzebski, 2001, p235) به عبارت دیگر برای شهودات درون‌گرایانه در معرفت-شناسی، فهم در شکل‌گیری محل و جایگاه ذاتی و طبیعی آن، نقش مؤثرتری دارد. دلیل این امر، روشن است. زیرا فهم ذاتاً به مفاهیمی مانند شفافیت، ایضاح و دلیل بیشتر مرتبط است تا معرفت. دلیل دیگر بر نقش مؤثرتر فهم در معرفت‌شناسی اشاره می‌کند که فهم دستاورد مهم و خاصی محسوب می‌شود. اما معرفت چنین نقشی را ندارد (Insa, 2019, p 460). به عنوان نمونه می‌توان بسیاری از حقایق را با تکیه بر شهادت دیگران باور نمود؛ اما فهم این گونه نیست و اعتبار باور صادق من به وصفی بیش از شهادت گواهان وابسته است. در نمونه‌های مربوط به شهادت دیگران، معرفت من حاصل ظرفیت و توانمندی خاص در من نیست؛ بلکه صرفاً ریشه در شهادت دیگران دارد و در نتیجه فاقد اعتبار معرفت‌شناختی بالایی است. به طور مثال یک دانشجوی ترم اول کارشناسی ممکن است به بسیاری از قوانین فعل و انفعال مواد شیمیایی علم داشته باشد؛ اما آنها را مورد فهم قرار نداده باشد و به واسطه آزمایش‌های متعددی علم خود را به فهم تبدیل نماید. از این روی وقتی استاد هنگام تدریس بیان می‌کند که مثلاً فلان ماده تابع فلان قانون است و از چنین فعل و انفعالاتی برخوردار است، در واقع دانشجوی مفروض، دارای علم و آگاهی بدان شده است؛ اما فهم، سطح بالاتر و عمیق‌تری از ظرفیت شناختی انسان است و لذا بر دستاورد شناختی بالاتری دلالت دارد. می‌توان آنچه که حضرت ابراهیم در آیات قرآن کریم وقتی که از خداوند طلب توضیح

می‌خواهد که چگونه مرده را می‌تواند زنده سازد در واقع بدن‌بال چنین سطح از دستاورد شناختی بوده است. بعبارتی ابراهیم پیامبر علم داشته است که مرده زنده می‌شود، اما بدان فهم نداشته است. لذا وقتی در پاسخ به خواسته او، خداوند از ابراهیم پیامبر می‌پرسد آیا ایمان نداری؟ در پاسخ می‌گوید البته که ایمان دارد، اما می‌خواهد سطح بیشتری از نیاز و ظرفیت شناختی خود را ارضا نماید. البته در مقابل چنین نقش مؤثری برای فهم در معرفت‌شناسی، برخی دیدگاه متفاوتی دارند و استدلال می‌کنند که نمونه‌های متعددی وجود دارد که در آن فهم به آسانی به دست می‌آید و مانع مهمی در مسیر فهم وجود ندارد و توانمندی معرفت‌شناختی خاصی، ایفای نقش نمی‌کند. به عنوان نمونه من به آسانی توانایی دارم که بفهمم، چرا تلویزیون روشن نمی‌شود؛ چون به راحتی بررسی می‌کنم و می‌فهمم که دو شاخه سیم برق از برق خارج شده است. در چنین فهمی، هیچ عمل معرفتی و توانمندی خاصی ایفای نقش نمی‌نماید. در نتیجه این گونه نیست که هر مورد از نمونه‌های فهم دلالت بر امر ارزشمند و خاصی داشته باشد. از نظر این گروه از معرفت‌شناسان تنها نمونه‌هایی از فهم، ارزشمند و خاص هستند و نشانه توانمندی معرفت‌شناختی ویژه‌ای هستند که ناظر به موضوعات گسترده با روابط پیچیده هستند (Carter, 2014, p 8). در هر حال معرفت‌شناسان بر اعتقاد خود درباره نقش ویژه معرفت‌شناختی فهم در مقایسه با معرفت تأکید دارند و بیان می‌کنند که فهم گزینه مناسبتری برای هدف بررسی‌ها و کنجکاوی‌های بشر است (Burnyeat, 1980, p 173). در نتیجه آشکار شد که فهم علاوه بر تمایز نسبی با معرفت که ریشه در ظرفیت‌های شناختی انسان دارد؛ چنانچه در بالا بدان اشاره شد تمایز ماهوی نیز با معرفت دارد.

۶. انتقال‌پذیری و انتقال‌ناپذیری فهم

در بیان تمایز فهم و معرفت بر نقش ملاحظات انسان‌شناختی و نیز برخی ملاحظات ناظر به خود فهم در قسمت‌های قبل بیان شد. یکی از نکات مهم در بیان مغایرت فهم و معرفت

تمسک به خصیصه انتقال‌پذیری یا انتقال‌ناپذیری آن است. نکته محوری در این رابطه، که تلاش می‌شود به همین نتیجه در پژوهش حاضر دست یابیم، ناظر به انتقال‌ناپذیری فهم است. از این روی، به نقش شهادت و گواهی دیگران به عنوان عاملی در مغایرت فهم از معرفت توجه می‌شود. پرسشی که در این زمینه مطرح می‌شود، این است آیا فهم با تکیه بر شهادت دیگران قابل انتقال است؟ در زندگی روزمره با تکیه بر شهادت دیگران برخی از نیازهای خود را برآورده می‌سازیم. با گواهی دوست یا فردی آشنا من از ساعت حرکت اتوبوس بعدی آگاه خواهم شد. آیا انتقال فهم نیز به همین آسانی است؟ پاسخ معرفت‌شناسان منفی است. چرا که به باور آنها در ارتباطات روزانه و عادی زندگی ما انسان‌ها و گفتمان‌های روزانه آن گونه که معرفت به راحتی انتقال می‌یابد فهم انتقال نمی‌یابد (Burnyeat, 1980, p 173). در توضیح چنین رویکردی بیان می‌شود که علی‌رغم اینکه به نظر می‌رسد بسیاری از دانایی‌ها را می‌توان از طریق شهادت دیگران به کسی انتقال داد، فهم فاقد چنین ویژگی‌ای است. از نظر معرفت‌شناسان فهم به همان طریقی که معرفت قابل انتقال است، انتقال نمی‌یابد. چنانچه در بخش‌های بالا بیان شد، فهم با معرفت تمایز دارد و یکی از دلایل آن نیز ریشه در این واقعیت دارد که فهم بر سطح بالاتری از نیاز و ظرفیت شناختی انسان دلالت دارد. حال همین امر خود ویژگی دیگری را برای فهم فراهم می‌سازد که انتقال‌پذیری آن را در مقایسه با معرفت متمایز می‌سازد. ریشه این تمایز میان فهم و معرفت و دشواری انتقال فهم به دیگران معطوف به نقش مشاهده و یافتن یک چیز در فهم است. مشاهده و یافتن، خصیصه ذاتی فهم است به نحوی که قابل انتقال یا به ارث بردن نیست (Zagzebski, 2009). در این رویکرد من توانایی انتقال دانایی خود به دیگران را دارم. چنانچه در نمونه‌های یاد شده در مطالب پیشین اشاره شد، می‌توان معرفت خود را به کودک، نسبت به آتش‌سوزی خانه، به دلیل نقص در سیستم سیم‌پیچی ساختمان آگاه ساخت و این معرفت را به کودک منتقل نمود و چنین انتقالی، روند پیچیده‌ای نیست، اما دست‌یابی به فهم با نظر به اینکه بر نوعی ظرفیت

شناختی عمیق‌تر و برتری دلالت دارد، انتقال آن را به دیگران محال یا دشوار می‌سازد. در نتیجه در همان مثال مفروض، فهم اینکه چگونه نقص سیستم سیم‌پیچی ساختمان، به آتش سوزی ساختمان منجر می‌شود، به سادگی قابل انتقال نیست.

علاوه بر این، توجه به عامل دیگری که می‌توان از تمایز فهم با معرفت با تکیه بر انتقال-ناپذیری فهم یا دشواری آن دفاع نمود، این است که فهم در زمره امور مهارتی و توان-مندی‌ها قرار دارد و انتقال آن به آسانی ممکن نیست، چرا که انتقال مهارت‌ها و توان‌مندی‌ها عموماً دشوار یا محال است (Hills, 2009, p 94). در نتیجه فهم با شهادت شهود قابل انتقال نیست؛ در حالی که معرفت با شهادت دیگران قابل انتقال است. لازم به ذکر است که نباید دیدگاه برخی دیگر، مانند گریم (Grimm) را در نقد ناممکن بودن انتقال فهم به وسیله شهادت شهود نادیده گرفت. بر اساس این نقد در برخی نمونه‌ها، فهم نیز به آسانی به وسیله شهادت دیگران قابل انتقال است (Grimm, 2020, p124). به طور مثال وقتی رئیس اداره شما از علت تأخیر شما جهت حضور در جلسه اداری می‌پرسد شما به ترافیک اشاره می‌کنید و او نیز می‌فهمد. در این نمونه ظاهراً فهم به آسانی و به طور مستقیم درست به همان طریقی که از ساعت حرکت اتوبوس بعدی آگاه شدید انتقال می‌یابد. اما اگر دقیق‌تر به این نمونه یاد شده توجه نماییم، مشخص می‌شود مسأله این گونه نیست و انتقال فهم به سادگی انجام نشده است. اشتراک شرایط زیستی که عناصر هستی‌شناختی مشترکی را از جانب رئیس و شما منعکس می‌نماید، در کنار اشتراک مفاهیم سبب انتقال فهم شد. در هر صورت آنچه نمی‌توان آن را نادیده گرفت، تمایز فهم و معرفت است. انتقال فهم به دیگران می‌تواند ممکن باشد اما قطعاً آسان نیست و این ریشه در شرایط انتقال فهم دارد. بخصوص که متعلق فهم انسان یا موجودی همانند انسان دارای خرد و فهم باشد. بسیاری در دوران معاصر بر این مسأله توجه نمودند که وقتی موضوع فهم، موجودات بشری باشد، توان‌مندی خاصی لازم است و احتمالاً روش‌شناسی خاصی نیز باید در کار باشد (Dilthey, 1989). در این نگرش نقش

چشم اندازها در فهم موضوعی که خود دارای شعور و فهم است، نباید نادیده انگاشته شود. در توضیح این نکته لازم به یادآوری است که رقیب مفهوم فهم در فلسفه علم مفهوم تبیین (explanation) است. حال درباره نسبت میان فهم و تبیین دو دیدگاه وجود دارد: بر اساس یک دیدگاه تبیین به فهم منجر می‌شود. مطابق این دیدگاه، معرفت‌شناسی فهم از آنچه که می‌توان از آن به تبیین خوب و قابل قبول نام برد انفکاک‌ناپذیر است. چرا که ارزیابی تبیین‌ها را با تکیه بر توانایی آنها در ایجاد فهم انجام می‌دهیم. از این روی می‌توان گفت که از نظر مفهومی مفهوم فهم بر مفهوم تبیین تقدم دارد و مبنایی‌تر است (Wilkenfeld, 2020, p2565). بر اساس این دیدگاه می‌توان موردی را تصور نمود که همه شرایط نظریه تبیین در آن رعایت گردیده است، اما فهم آن چیز حاصل نشده باشد و این امر معلول عدم کفایت شرایط تبیین باشد (Woodward, 2003, p195). از این روی تبیین‌ها را با تمسک به نقش حصول آنها به فهم مورد ارزیابی می‌توان قرار داد. دیدگاه دیگر درباره نسبت میان تبیین و فهم تقریری است که گروه دیگری از فیلسوفان بدان اشاره می‌کنند. دیدگاهی که مطابق آن فهم نمی‌تواند به تبیین چیزی منجر شود (Kelp, 2015, p3799). البته لازم به یادآوری است که این دو دیدگاه زمانی مورد توجه قرار دارد که موضوع فهم مورد بحث جهان و شناخت پدیده‌های طبیعی باشد. البته بسته به اینکه فهم را صرفاً یک مقوله معرفت‌شناختی بدانیم یا مقوله هستی‌شناختی، انتقال‌پذیری یا انتقال‌ناپذیری فهم نیز از نوع رویکرد ما به این مسأله متأثر می‌شود. به نظر می‌آید کسانی که از امکان انتقال فهم به دیگران دفاع می‌کنند، در واقع فهم را محدود به قلمرو معرفت‌شناسی می‌دانند و گمان می‌کنند با تحقق ساختار مفهومی مناسب برای دریافت‌کننده فهم، انتقال فهم دشوار نخواهد بود. در ادامه بحث به دیدگاه فیلسوفان قاره‌ای مانند هایدگر اشاره خواهد شد که چگونه مفهوم فهم را از معرفت-شناسی وارد قلمرو هستی‌شناسی می‌کنند. لازم به یادآوری است که می‌توان پذیرفت که درجه حداقلی فهم می‌تواند از طریق شهادت انتقال یابد و ریشه این امر در سهمی است که

معرفت گزاره‌ای در فهم دارد. اما نباید از نظر دور داشت که فهم کامل به واسطه شهادت دیگران قابل انتقال نیست و این یکی از تمایزات عمده میان فهم و معرفت است. علی‌رغم تشریحی که در تمایز فهم و معرفت با تکیه بر انتقال‌پذیری معرفت و انتقال‌ناپذیری فهم بیان شد، ممکن است در نفی تمایز فهم با معرفت با تکیه بر توجیهی که بیان شد، اشکال شود که معرفت نیز به واسطه عناصر سازنده آن قابل انتقال نیست و انتقال معرفت با شهادت دیگران آسان نیست. دلیلی که مطرح می‌شود این است که در معرفت، باور نیز یکی از اجزای تشکیل دهنده آن است که ذاتاً جنبه روان‌شناختی دارد و کسی نمی‌تواند به جای دیگری باوری را داشته باشد. اشکالی که در این نقد وجود دارد، دقیقاً همان ویژگی‌ای است که به عنوان دلیل بیان می‌شود. وصف ذاتاً روان‌شناختی باور به عنوان یکی از عناصر سازنده معرفت سبب می‌شود که انتقال‌پذیری باور آسان باشد، نه اینکه دشوار یا محال باشد. چرا که انسان ذاتاً از حیث روان‌شناختی و در قلمرو فعالیت‌های روان‌شناختی خود به واسطه تأثیرپذیری عناصری چون اعتماد، احساسات و مانند آن زودتر و آسان‌تر چیزی را دریافت می‌کند و انتقال اطلاعات از این طریق همواره روندی معمول و آسان در زندگی روزمره انسان‌های زیادی است. در نتیجه تمایز فهم با معرفت مبتنی بر انتقال‌ناپذیری فهم و دشوار بودن آن است. تمایز دیگر که می‌تواند مرز میان معرفت و فهم را آشکار سازد، این است که فهم مفهومی است که نمی‌تواند محدود به قلمرو معرفت‌شناسی باشد، در حالی که معرفت محدود به آن است. یک پرسش فلسفی تاریخی به‌ویژه در سنت فلسفی قاره‌ای این مسأله است که آیا فهم موجودات بشری و رفتارهای آنها از منظر معرفت‌شناختی مستلزم خصیصه‌ای متفاوت است؟ فیلسوفان برجسته سنت قاره‌ای مانند هایدگر و دیگران پاسخ مثبت به پرسش یاد شده داده‌اند. به نظر می‌آید که وقتی موضوع فهم، جهان و اشیاء بیرونی باشد، در روند معرفت سهمی ندارند و می‌تواند تأثیرگذاری‌های احتمالی را کاهش داده و یا به سطح حداقلی برساند؛ اما

وقتی موضوع فهم، موجودات بشری باشد، توان‌مندی خاصی لازم است و احتمال ضرورت روش‌شناسی خاص اجتناب‌ناپذیر است.

۷. فهم موضوعی در قلمرو هستی‌شناسی

چنانچه در قسمت قبل بیان شد در سنت فلسفه قاره‌ای که ریشه در متفکران آلمانی مانند هایدگر، دیلتای، و دیگران دارد، آنجا که موضوع فهم موجودات بشری و رفتار او باشد، نمی‌توان با ملاحظات معرفت‌شناسی صرف به فهم موضوع مورد مطالعه دست یافت؛ بلکه ملاحظات هستی‌شناختی، پژوهش در مورد این قبیل موضوعات را به روشی متفاوت نیازمند می‌سازد. ایده محوری در چنین رویکردی نسبت به فهم این است که نوعی از ظرفیت شناختی در انسان پیرامون فهم وجود دارد که وقتی موضوع فهم موجودات بشری هست تنها در صورتی می‌توان به فهم آن دست یافت که بتوانیم چشم‌اندازهای آنها را بازسازی کنیم و بتوانیم از درون چشم‌انداز خودشان و مطابق شرایط آنها، آنها را بفهمیم (Ismael, 2018, p177). خصیصه مهم در این سنت فکری درباره فهم در نظر گرفتن مفهوم فهم به عنوان یک مفهوم هستی‌شناختی است. خصیصه‌ای که بر اساس آن بودن در جهان در محور اندیشه است و نه شناخت‌پذیری (Feher, 2016, p162). فهم موضوعی مانند انسان به گونه‌ای است که خود موضوع فهم در روند فهم، ممکن است دارای نقش باشد. این ویژگی وقتی در قلمرو متون دینی، که از جانب موجودی دارای خرد و آگاهی به نام خداوند است، محدود شدن به شرایط معرفت‌شناختی و نادیده گرفتن جنبه هستی‌شناختی می‌تواند فهم را ناممکن سازد. از این جهت به درستی هایدگر بیان می‌کند که فهم، یک فعل شناختی نیست؛ بلکه عملی است که حکایت از راهی بنیادین برای زیستن در جهان دارد، به نحوی که همواره در عمل فهم مشارکت داریم. لذا از نظر او فهم اساساً وجودشناختی است و محدود کردن فهم به قلمرو معرفت‌شناسی ما را به فهم انسان منتهی نخواهد کرد. هایدگر درحالی که از سنت فلسفی غرب، که از عصر جدید رایج بود در کتاب «هستی و زمان» فاصله می‌گیرد، تلاش

می‌کند مسأله وجود (being) را به‌طور وجودشناختی تفسیر نماید. وی در این مورد نکاتی را طرح می‌کند که برای فهمیدن مفهوم فهم نقش مهمی را در اندیشه غرب معاصر ایفا می‌کند. در این تلاش، هایدگر بررسی‌های خود را معطوف به دازاین (Dasein) می‌کند که معنای اولیه آن بودن در جایی (being - there) است. دازاین مفهومی است که جایگزین مفهوم خود متعالی و دارای آگاهی می‌گردد که نزد اسلاف هایدگر مورد پذیرش قرار داشت (Thomas, 2003, p 80). با چنین تصویری در واقع هایدگر دوگانگی میان جهان و فاعل دانایی را توهّم در نظر گرفت. همچنین وجود، طریقی که اشیاء در عالم وجود دارند را آشکار می‌سازد. از این روی وی تلاش می‌کند تا با تمسک به پدیدارشناسی وجود، مفهوم فهم را توضیح دهد. پدیدارشناسی نزد هایدگر به معنای مرتبط ساختن یک پدیده به‌طور عملی با تجربه دازاین از خویش است (Heidegger, 1962, p49). حال مسأله این است که نوع ارتباط میان پدیدارشناسی و فهم نزد هایدگر چگونه معین می‌شود. هایدگر خود این رابطه را با تکیه بر مفهوم تفسیر انجام می‌دهد. در واقع اندیشه‌های بنیادین وجودشناختی در کتاب هستی و زمان در نهایت دربردارنده اندیشه‌های ناظر به تفسیر است. پدیدارشناسی عهده‌دار تفسیر به‌عنوان تلاش هرمنوتیکی در بیان مدلول اولیه کلمات است (Ibid, p 62). ویلیام لارج (Willian Large) هرمنوتیک هایدگری را به‌طور خلاصه چنین بیان می‌کند: تشخیص این نکته که هر تفسیری همواره معنایی را از پیش می‌گیرد و هرگز به‌عنوان چیزی خالی و فارغ از معنا در نظر گرفته نمی‌شود (Large, 2008, p105). مراد از تفسیر نزدهایدگر بررسی انواع امکان‌هایی است که در فهم با آن مواجه هستیم (Heidegger, 1986, p221). از نظر او تفسیر ریشه در فهم هستی‌شناختی دارد، در نتیجه تفسیر مبتنی بر نوعی فهم اولیه است. فهم نوعی کیفیت هستی‌شناختی ناظر به بودن در جهان دازاین است. از نظر او وضعیت ذهنی ما، معنایی را که جهان با آن به شیوه خاصی برای ما آشکار می‌شود را معین می‌سازد و به نوبه خود در درک و فهم ما از جهان مذکور، راه می‌یابد و تأثیر می‌گذارد. زیرا فهم

عبارت از آشکارگی دازینی است که خود را به صورت بودن در جهان می‌یابد و پتانسیل بودن را در خود می‌یابد. در واقع در تحلیل هستی‌شناختی فهم نزد هایدگر، فهم عبارت است از آشکار ساختن جهان برای ما (Ibid, p217). البته نباید از نظر دور داشت که فهم نزد هایدگر با مفهوم زودگذری (temporality) نیز مرتبط است. فهم مفهومی است که بر تجربه پیشینی دازین از جهان مبتنی است. هایدگر در شرح مفهوم فهم به نقش پیش ساختارها و درگیری‌های کامل و تمام عیار نیز توجه دارد. مراد از مفهوم درگیری کامل و تمام عیار این است که در هر تجربه، ما با چیزی مواجه می‌شویم مانند همه روش‌هایی که چیزی و دنیایی که در آن قرار دارد و قابل استفاده است. اما وضوح این امر تا زمانی که از طریق تفسیر به دازین نزدیک شود در دسترس قرار نمی‌گیرد. همچنین نقش پیش ساختارها نیز به همین صورت است و آنچه که از پیش مشاهده می‌کنیم بر تفسیری که از جهان ارائه می‌کنیم، تأثیر می‌گذارد. در نتیجه نزد هایدگر پیش ساختارها و درگیری‌های کامل و تمام عیار از پیش بر فهم ما حاکم هستند. روشن است که با چنین رویکردی نسبت به فهم نمی‌توان آن را محدود به قلمرو معرفت‌شناسی کرد. از نظر هایدگر انسان موجودی فهم‌کننده است. در نتیجه آنچه نمی‌تواند مورد انکار قرار گیرد، تمایز فهم و معرفت است و در این رابطه بر ویژگی‌هایی چون نقش مشاهده و تجربه در فهم بخلاف معرفت، نقش شهادت دیگران در معرفت بخلاف فهم و نیز محدود نبودن فهم به معرفت‌شناسی و نقش عناصر وجودی در فهم عوامل مهم در تمایز فهم از معرفت است.

۸. نتیجه‌گیری

چنانکه آشکار گردید معرفت‌شناسی در تصویر سنتی بر معرفت مبتنی است و مفهوم فهم مورد توجه قرار نداشته است. اگرچه مفهوم معرفت در کنار دو مفهوم دیگر صدق و توجیه بخش مهمی از دغدغه‌های شناختی انسان را پاسخ‌گو است با وجود این توان‌مندی و ظرفیت‌های شناختی دیگری در وجود آدمی قرار دارد که معرفت در پاسخ‌گویی آنها

کفایت نمی‌کند و نیاز شناختی دیگری همچنان ضرورت می‌یابد. فهم مفهومی است که معرفت‌شناسان در دهه‌های اخیر آن را از معرفت مغایر دانسته و بر ضرورت تحلیل شناختی آن توجه و تأکید می‌نمایند. تمسک به عامل انسان‌شناختی در بیان مغایرت فهم و معرفت و نیز تمسک به مغایرت ذاتی این دو در تحلیل‌های معرفت‌شناسان بیشتر مشاهده می‌شود. با وجود این ویژگی انتقال‌پذیری معرفت و انتقال‌پذیری فهم نقش مهم‌تری در آشکار ساختن مغایرت فهم و معرفت دارد. به‌ویژه اگر بر خصیصه هستی‌شناختی بودن فهم و محدود نبودن آن در قلمرو ظرفیت‌ها و نیازمندی‌های شناختی انسان توجه شود، مغایرت فهم از معرفت آشکارتر می‌شود. در نتیجه فهم ضرورتی شناختی-هستی‌شناختی است و انتقال آن دشوار یا محال خواهد بود. مغایرت فهم و معرفت در حوزه‌های دیگر از جمله در معرفت-شناسی می‌تواند دارای پیامد باشد که خود نیازمند پژوهش مستقلی است.

منابع

- استیس، والتر، ترنس (۱۳۸۵)، *تاریخ انتقادی فلسفه یونان*، ترجمه یوسف شاقول، چاپ اول، قم: انتشارات دانشگاه مفید.
- مهدوی آزادبنی، رمضان (۱۳۹۵)، *مبانی معرفتی عصر جدید و پسامدرن (با نظری به جایگاه دین در آن)*، چاپ اول، تهران: جهاد دانشگاهی.

- Aristotle, (1924), "*The Works of Aristotle*" Vol. & Metaphysics, trans. W. D. Ross, Oxford: Clarendon press.
- Baker, L. R. (2003), Third Person Understanding in A. Sanford(ed), *The Nature and Limits of Human Understanding*. London: Continuum.
- Burnyeat, Myles F., 1980, "Socrates and the Jury: Paradoxes in Plato's Distinction between Knowledge and True Belief", *Proceedings of the Aristotelian Society Supplement*, 54: 173-191.
- Carter, J. Adam, and Emma Gordon, (1982), "Objectual Understanding and the Value Problem", *American Philosophical*.
- Cornnor, D. S. (1982), *Introduction to the Theory of Knowledge*, Harvester Press.

- Gettier, Edmund. (1963), Is Justified True Belief Knowledge? *Analysis*, 23:121-23, 1963.
- Grimm, Stephen (2006), Is Understanding a Species of Knowledge? “, *British Journal of Science* 57, 515–535.2006.
- Grimm, Stephen, (2001), "Understanding", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2021 Edition), Edward
- Grimm, Stephen, (2020), “Transmitting Understanding and Know-How”, in Hetherington and Smith 2020: 124-139.
- Hempel, Carl, (1965), Aspects of Scientific Explanation and Other Essays in the Philosophy of Science, New York:
- Hills, Alison (2010), The Beloved Self, Oxford: Oxford University Press.
- Hills, Alison, (2009), “Moral Testimony and Moral Epistemology”, *Ethics*, 120(1): 94–127.
- Ismael, Jennan, (2018), “Why (Study) the Humanities? The View from Science”, in Grimm 2018: 177–193.
- Kelp, Christoph, (2015), “Understanding Phenomena”, *Synthese*, 192(12): 3799–3816.
- Kvanvig, Jonathan L, (2009), “The Value of Understanding”, in Haddock, Millar, and Pritchard 2009: 95–111.
- Kvanvig, Jonathan L., (2003), The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding, New York: Cambridge
- Large, William, (2008), “Study Aids.” In Heidegger’s ‘Being and Time’. Bloomington: Indiana University Press. 105–127.
- Lawler, Insa, (2019), Understanding Why, Knowing Why, and Cognitive Achievements, *Synthese*, 196(11): 4583–460
- Longworth, G. 2008), Linguistic Understanding and Knowledge, *Nous* 42(2008):50-79 MA: Blackwell Publishing. pp. 292-300
- Heidegger, Martin, (1986), “Phenomenology and Fundamental Ontology: The Disclosure of Meaning,” In *The Hermeneutics Reader*, ed. K Mueller-Vollmer (Oxford: Basil Blackwell, 221.
- Heidegger, Martin, (1962), “The Phenomenological Method of Investigation,” in *Being and Time*, trans. John Macquarrie and Edward Robinson , Oxford: Blackwell.
- N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/understanding/>.2001.

- Plato, (1928), Theaetetus, in the work of Plato, ed by Irwin Edman, Random House: The Modern Library.
- Pojman, (2002), fifth, Oxford University Press.
- Pritchard, Duncan, 2009, "Knowledge, Understanding and Epistemic Value", Royal Institute of Philosophy Supplement, 64: 19–43.
- Pritchard, Duncann, (2016), Seeing It for Oneself: Perceptual Knowledge, Understanding, and Intellectual Autonomy", *Quarterly* 51(1): 1–13.2014.
- Quine, Willard , (2004), Epistemology Naturalized, In E. Sosa & J. Kim (ed.). Epistemology: An Anthology. Malden,
- Responsibility, and Virtue, ed by Matthias Steup, New York: Oxford University Press, pp. 235–252, 2001.
- Riggs, Wayne, "Understanding 'Virtue' and the Virtue of Understanding", in Intellectual Virtue: Perspectives From
- Rorty, Richard, (2002), Dismantling Truth: Solidarity versus Objectivity, in Philosophy: The Quest for Truth, ed by Steven M. Cahn, Oxford University Press.
- Thomas Sheehan, (2003), "Reading a Life: Heidegger and Hard Times," in The Cambridge Companion to Heidegger, ed. Charles Guignon (Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilkenfeld, Daniel .A. and Tania Lombrozo, (2020), "Explanation Classification Depends on Understanding: Extending the Epistemic Side-Effect Effect", *Synthese*, 197(6): 2565–2592.
- Woodward, James, (2003), Making Things Happen: A Theory of Causal Explanation, New York: Oxford University Press.
- Zagzebski, Linda, (2009), "On Epistemology", Belmont, CA: Wadsworth.
- Zagzebski, Linda, (2001), Recovering Understanding", in Knowledge, Truth, and Duty: Essays on Epistemic Justification.